

Ks. KAZIMIERZ DULLAK

KSZTAŁTOWANIE SIĘ NORM PRAWNYCH W DZIEDZINIE FORMACJI DUCHOWEJ W ZGROMADZENIU SIÓSTR FRANCISZKANEK RODZINY MARYI

Wprowadzenie

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi powstało w 1857 roku w Petersburgu. U początków wspólnoty zakonnej stanął Zygmunt Szczęsny Feliński, wówczas wikariusz parafii pw. św. Katarzyny, który dostrzegł konieczność zaopiekowania się pozostawionymi przez zesłańców sierotami oraz starcami. Bardzo złożona sytuacja polityczna, skierowana ku wyniszczeniu zakonów, utrudniała rozwój i działalność nowej wspólnoty zakonnej. Założyciel opracował duchowe podstawy nowego Zgromadzenia i wytyczył cel: osiągnięcie świętości na wzór Świętej Rodziny poprzez wytrwałe podejmowanie pracy wewnętrznej, służąc Bogu i bliźnim. W „Ustawach” wyakcentował środki zalecane siostronom w kształtowaniu życia duchowego.

Niniejsze opracowanie podejmuje tematykę *exercitia pietatis* zawężonych do życia modlitewnego (pominięto zagadnienia związane z sakramentami), określonych prawem partykularnym sióstr i prawem powszechnym (kan. 598 §2 KPK). Główny zarys codziennych praktyk duchownych podaje prawo kanoniczne, wskazując jednocześnie zakonnikom zadanie kontemplowania spraw Bożych i utrzymywania ustawicznej łączności z Bogiem na modlitwie (kan. 663 §1 KPK). Proponowane środki uświęcenia, takie jak: rozmyślanie, rachunek sumienia, czytanie duchowne oraz inne formy i praktyki religijne, wymagają od osób konsekrowanych całkowitego zaangażowania. Osiągają one swój cel wówczas, jeżeli zbliżą zakonnika do zjednoczenia z Bogiem.

Zagadnienie omawiane w przedłożeniu, ujęte zostało w układzie chronologicznym. Pojawiające się zmiany w ustawodawstwie zakonnym wpłynęły na wyodrębnienie trzech sekwencji czasowych w omawianym temacie. Na początku ukazano naukę Założyciela odnośnie dostosowania poszczególnych praktyk duchownych (część 1). W swoich licznych pismach do

siostr wyjaśniał rolę i zadania życia modlitwą. W sposób szczegółowy opisał każdą praktykę, wskazując na jej oddziaływanie i wpływ na prowadzenie życia wewnętrznego. Ustanowione przez siebie normy prawne umieścił w „Ustawach” z 1857 oraz z 1888 roku. Dalsza część (2), obejmuje okres kształtowania się Zgromadzenia w latach 1905 – 1962, czyli okres od śmierci Założyciela do *Vaticanum II*. Kościół wychodził naprzeciw potrzebom osób konsekrowanych umożliwiając stosowanie różnych praktyk duchowych oraz dowartościowując indywidualny proces dojrzewania i kształtowania się powołania w życiu poszczególnych osób konsekrowanych. Trzecia część opracowania traktuje o latach współczesnych tzn. okres posoborowy, aż do aktualnie obowiązujących norm prawnych. Odnowa soborowa w ogromnej mierze przyczyniła się do uwypuklenia dążenia do świętości. Dlatego szereg dokumentów soborowych i późniejszych, obfituje nowymi obrazami zachęcającymi instytuty do odnowienia swojego prawa wewnętrznego, a wraz z nim bardziej czytelnego ukazania zakonnikom ich celu w dzisiejszym świecie¹

Omawiane zagadnienia, zostały oparte na normach prawnych Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi. Podstawowym materiałem źródłowym jest: „Duch Zgromadzenia”, napisany przez Założyciela oraz „Ustawy”, które od 1970 roku funkcjonują jako „Konstytucje i Statuty” Wielkie znaczenie mają także wszystkie pisma Z. Sz. Felińskiego oraz okólniki przełożonych wyższych podające nowe rozstrzygnięcia i postanowienia prawne.

1. Nauka Założyciela

Z. Sz. Feliński od momentu założenia wspólnoty Sióstr Rodziny Maryi zawsze otaczał ją ojcowskim wsparciem w sprawach duchowych i w rozwiązywaniu wszelkich trudności. Całą duchowość Zgromadzenia zawarł w „Ustawach”, które wręczył Rodzinie Maryi w 1857 roku.² W następnych latach pojawiła się konieczność rewizji norm prawnych Zgromadzenia. Przyczyniło się do tego wiele wydarzeń, m.in. zsyłka Założyciela, zabory, a w konsekwencji utrudnione kontakty między siostrami z Galicji i z Warszawy. Celem zreformowania norm prawnych było dalsze pogłębianie duchowości sióstr oraz zlikwidowanie wszelkich niedociągnięć, które powstały podczas nieobecności Felińskiego. Ustawy zostały wydane drukiem w 1888 roku.

Założyciel ze szczególną troską podchodził do życia wewnętrznego. Zachęcał siostry do ufności Bogu i zawierzenia swojego powołania Opatrzności Bożej, oraz całkowitego zdania się na wolę Boga. Wytrwale ukazywał swoim

¹ Jan Paweł II, *Vita consecrata*, Żabki 1996, s. 65.

² B. Szewczuł, *Troska Kościoła o zachowanie „patrymonium” przez instytuty życia konsekrowanego*, Warszawa 2002, s. 141, 150.

siostron życie łaską jako zaparcie się własnego „ja” i stworzenie w ten sposób przestrzeni wolności, w której Bóg rozlewa swoje dary. Wszelkie cierpienia i doświadczenia, które codziennie torują człowiekowi drogę życia, winny stać się okazją do umartwienia własnej woli i ćwiczenia jej w przyjmowaniu upokorzeń na wzór Chrystusa³. Zapraszanie sióstr do podążania za Chrystusem i zachęcanie ich do systematycznej pracy wewnętrznej stanowiły podstawę nauki Założyciela. W niej zalecał wspieranie się wszystkimi środkami, którymi w życiu zakonnym każda osoba konsekrowana jest obdarowana. Przedstawił obok sakramentów, praktyki duchowe jako niezastąpione źródła łaski, które odpowiednio przyjęte, znajdują odpowiedź we właściwym świadectwie życia⁴.

Powołanie do życia zakonnego realizuje się poprzez coraz głębsze umacnianie więzi z Chrystusem. Niezastąpioną formą komunii z Bogiem jest modlitwa. Feliński właśnie w niej upatrywał niezbędny warunek życia duchowego oraz źródło mocy w podejmowaniu służby Kościołowi i konkretnemu człowiekowi. W swoich pismach ukazywał, że posługa sióstr i życie we wspólnocie zakonnej posiadają wartość, gdy płyną ze zjednoczenia z Oblubieńcem. Dlatego wzywał każdą siostrę do umiłowania modlitwy i częstego korzystania ze sakramentów świętych⁵. Wspólnoty Rodziny Maryi powinny praktykować modlitwę nieustanną, polegającą na uwielbieniu całym życiem Boga w duchu i prawdzie⁶. Każdą sprawę powinny siostry powierzać Bogu, prosząc Go o światło i dalszą opiekę, ofiarując jednocześnie wszystkie trudy i cierpienia.

W swoich rozważaniach Feliński ukazywał przedmiot modlitwy, którym powinna być chwała Boża. Przypominał obietnicę Boga, który zawsze wysłuchuje prośb zanoszonych w imię Jezusa Chrystusa. Modlitwa sióstr winna opierać się na wierze i ufności, bowiem dla Boga nie ma rzeczy niemożliwych. Szczególnie polecał im modlitwę dziękczynną, prośby, przebłagania i uwielbienia. Zwracał uwagę, iż rozwijanie ducha modlitwy pozwoli osobom zakonnym na postęp w doskonałości i osiągnięciu szczytu kontemplacji Boga. Jednak dodawał również, że wśród wszystkich metod i form modlitwy najwłaściwszy jest ten sposób, który zbliża do Boga⁷.

Siostry Rodziny Maryi spotykają się na wspólnej modlitwie w czasie wyznaczonym przez regulamin dnia. Wśród praktyk duchowych wszystkie

³ J. Flis, *Powołanie chrześcijańskie w pismach arcybiskupa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, w: J. Machniak (red.) *Duchowa spuścizna abpa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*, Kraków 2002, s. 158.

⁴ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Kraków 1888, s. 35; J. Flis, *Powołanie chrześcijańskie*, dz. cyt., s. 161.

⁵ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia*, dz. cyt., nr 1, s. 35; tegoż, *Konferencje duchowe*, Poznań 2002, s. 391.

⁶ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 2, s. 36-37.

⁷ Z. Sz. Feliński, *Listy ascetyczne*, Warszawa 1995, s. 141-144.

siostry są zobowiązane do: półgodzinnego rozmyślenia, uczestnictwa we Mszy świętej, odmówienia jednej części różańca, pół godziny czytania duchownego, rachunku sumienia oraz zwykłych rannych i wieczornych pacierzy, a także do officjum o Matce Bożej. Siostry nie mogą samowolnie zwolnić się z tych ćwiczeń duchownych, lecz tylko za zgodą przełożonej lokalnej⁸

1.1. Rozmyślanie

Wiele uwagi poświęcał Założyciel rozmyślaniu, wskazując, iż medytacja jest niezbędna w życiu wewnętrznym. Rozważanie prawd wiary i własnego postępowania doprowadza człowieka do poznawania Boga i samego siebie. Celem medytacji jest doprowadzenie do zauważenia i uznania swoich wad, a to w konsekwencji wprowadza zakonnice na drogę umiłowania i praktykowania cnót.

Siostry Rodziny Maryi są zobowiązane do odprawiania codziennie półgodzinnego rozmyślenia, z zaleceniem Założyciela, by ćwiczenie to odbywało się wspólnie w godzinach rannych. Z ważnej przyczyny przełożona lokalna może zwolnić siostrę z wspólnotowego przeżywania rozmyślenia i wyznaczyć jej inny czas medytacji⁹. Natomiast nowicjuszki jako środek pomocniczy w pracy wewnętrznej winne codziennie odprawiać dwa razy półgodzinne rozmyślanie, które ustala mistrzyni nowicjatu w zakresie pory dnia i tematyki, zaś zatwierdza te ustalenia przełożona generalna¹⁰.

Feliński proponował siostronom różne metody rozmyślenia. Wybór sposobu przeprowadzenia medytacji pozostawia poszczególnym siostronom, by one dostosowały tę praktykę do swego usposobienia, gdyż również od tego będzie zależeć owocność tego ćwiczenia duchowego. Każda metoda rozmyślenia winna prowadzić do przemiany serca¹¹. Toteż każda powinna spełniać te warunki, które są wspólne dla wszystkich. Pierwszym ważnym warunkiem dobrego rozmyślenia jest przygotowanie dalsze, obejmujące pracę wewnętrzną idącą w kierunku trzech skłonności naturalnych. Chodzi o lenistwo, lekkomyślność i wyobraźnię odbiegającą od przedmiotu rozmyślenia, gdyż one najczęściej sprawiają trudności w odprawieniu dobrego rozmyślenia¹². Następnym warunkiem jest przygotowanie bliższe, które polega na przygotowaniu w godzinach wieczornych przedmiotu do rozmyślenia na kolejny dzień. Ogólny zarys medytacji powinna każda siostra przygotować

⁸ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 3, s. 37-38; tegoż. *Listy ascetyczne*, dz. cyt., s. 145.

⁹ Tamże, nr 3, s. 37.

¹⁰ *Ustawy Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Kraków 1888, art. 34, s. 17

¹¹ Z. Sz. Feliński, *Konferencje duchowe*, dz. cyt., s. 427

¹² Tamże, s. 428.

przed spoczynkiem i powrócić do niego po przebudzeniu. Natomiast bezpośrednio przygotowanie stanowi już wstęp do rozmyślenia, polegający na stanięciu w obecności Boga i skierowaniu wołania o wylanie łaski Ducha Świętego. Według Założyciela przygotowanie bezpośrednio jest niezbędną częścią rozmyślenia i powinno być stosowane przez wszystkie siostry bez względu na wybrany sposób przeprowadzenia medytacji. Zakończenie rozmyślenia wymaga dokonania postanowienia, które powinno wynikać z treści rozważanych tajemnic. Zwieńczeniem ma być modlitwa prośby, w której jest wezwanie, by podjęte postanowienie mogło być skutecznie zrealizowane¹³

Z. Sz. Feliński proponował kilka form rozmyślenia. Pierwszą propozycją było podzielenie medytacji na trzy części. W pierwszej należy zastanowić się nad przedmiotem medytacji, a następnie rozważyć prawdę w stosunku do samych siebie, by w końcu zastanowić się nad środkami i praktyczną stroną poprawy. Inną formą, biorącą pod uwagę głównie cztery władze duszy, jest zaangażowanie pamięci, następnie włączenie serca i woli w zastosowanie danej prawdy, by w ten sposób jak najlepiej ją poznać i całym sercem się w nią zaangażować¹⁴ W dalszej kolejności Założyciel ukazywał wartość rozważania życia Jezusa Chrystusa i Męki Pańskiej, które mają na celu ćwiczenie wyobraźni. Można również wybrać jakąkolwiek znaną modlitwę, by korzystając z niej ze skupieniem, medytować poszczególne słowa i rozważać zawarte w nich prawdy wiary¹⁵

1.2. Rachunek sumienia

W codziennych praktykach duchowych Założyciel umieszczał rachunek sumienia ogólny i szczegółowy¹⁶ W ogólnym, który powinien być odprawiany we wspólnocie na zakończenie dnia, ma zastosowanie ta sama metoda, z której korzysta się w ramach rachunku sumienia czynionego przed spowiedzią świętą, siostry obejmą rozważaniem wszystkie obowiązki i ćwiczenia oraz inne wydarzenia minionego dnia. Natomiast w rachunku sumienia szczegółowym siostry koncentrują się na pracy nad wadą główną lub konkretną cnotą wskazaną przez ojca duchownego lub spowiednika zwyczajnego, jako kolejnym elementem pracy wewnętrznej. Tę praktykę należy włączyć do wspólnotowej modlitwy południowej¹⁷ Takie same zalecenia obejmują siostry nowicjuszeki

¹³ Z. Sz. Feliński, *Konferencje duchowe*, dz. cyt., s. 430.

¹⁴ Tamże, s. 432.

¹⁵ Tamże, s. 436.

¹⁶ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 3, s. 37-38.

¹⁷ Z. Sz. Feliński, *Konferencje duchowe*, dz. cyt., s. 403; Tegoż, *Konferencje o powołaniu*, Poznań 2001, s. 115.

zaznaczając, że wspólnota ma mieć dostosowany czas prowadzenia rachunku sumienia do regulaminu nowicjatu¹⁸

1.3. Czytanie duchowne

Ważne miejsce w porządku dnia, a zarazem w życiu osób konsekrowanych, zajmuje czytanie duchowne. W Rodzinie Maryi praktykuje się półgodzinne czytanie duchowne, które obowiązuje każdą siostrę¹⁹. Dotyczy to także sióstr nowicjuszek ze wskazaniem, że powinno się ono odbywać we wspólnocie. Wyboru literatury powinna dokonać mistrzyni nowicjatu w porozumieniu z przełożoną generalną²⁰. Jej obowiązkiem jest również wskazanie pozostałym siostrom poszczególnych książek z teologii dogmatycznej, moralnej, ascetycznej oraz żywotów świętych. Feliński zwrócił również uwagę na to, by język dobranej lektury był jasny i zrozumiały dla każdej siostry. Należało zadbać również o to, aby porządek czytania obejmował wszystkie części teologii, umożliwiając siostrom uzyskanie niezbędnej wiedzy w tym zakresie²¹. Założyciel inspirował siostry, aby korzystały z lektury dotyczącej spraw poruszanych aktualnie przez Kościół, ze zwróceniem uwagi na gruntowną treść tych dzieł. Każdemu czytaniu duchownemu stawia się jako cel: prowadzić do oświecenia umysłu i umocnienia woli sióstr.

Założyciel zwracał uwagę wszystkim siostrom na uważne słuchanie Słowa Bożego głoszonego podczas kazań, by stawało się źródłem ożywienia duchowego. Z pokorą, otwartością i szacunkiem powinny przyjąć usłyszane Słowo, by następnie realizować je w swoim życiu jako naukę głoszoną przez samego Chrystusa. Odpowiedzialny za zgromadzenie zachęca do gorliwości w wypełnianiu tej praktyki przypominając, że każde czytanie duchowne i słuchanie Słowa Bożego wyda owoce stosownie do jakości „roli” na którą pada ziarno Słowa Bożego. Grunt pod Słowo Boże ma zostać oczyszczony z grzechów, pożądlivosti i wszelkich roztargnień, gdyż wtedy usłyszany głos Boga przyniesie obfity plon łaski i mądrości, prowadząc do osiągnięcia zbawienia²². Codzienne czytanie i słuchanie Słowa Bożego daje światło w życiu duchowym, umacniając relację miłości ze Stwórcą i Oblubieńcem²³.

Siostry podczas rocznych rekolekcji mogły indywidualnie korzystać z praktyki czytania duchownego, pamiętając jednak, by w wyborze czytania i refleksji skoncentrowały się na postępie wewnętrznym. Dla osiągnięcia tego

¹⁸ *Ustawy Zgromadzenia z 1888*, dz. cyt., art. 29-33, s. 15-17

¹⁹ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 3, s. 37-38.

²⁰ *Ustawy Zgromadzenia z 1888*, dz. cyt., art. 35, s. 17

²¹ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 4, s. 38.

²² Z. Sz. Feliński, *Listy ascetyczne*, dz. cyt., s. 11 nn.

²³ Tamże, s. 188.

Założyciel zalecał dostosowanie czytania do przedmiotu rozmyślenia lub rachunku sumienia²⁴

1.4. Nabożeństwa ku czci Najświętszej Maryi Panny

Zygmunt Szczęsny Feliński czerpał umiłowanie Maryi z domu rodzinnego, w którym zawsze oddawano głęboką cześć Matce Bożej. W życiu kapłańskim Maryja stała się dla niego Mistrzynią w zdobywaniu świętości i wierności Kościołowi oraz w służbie ludziom.

Szczególną miłością Feliński darzył modlitwę różańcową. Od samego początku zalecał różaniec jako praktykę duchową w kształtującym się Zgromadzeniu, nakazując siostron wspólnotowe odmówienie codziennie jednej części różańca²⁵. Wyrazem jego nabożeństwa do Maryi było też powierzenie powstałej wspólnoty zakonnej opiece Matki Bożej; Zgromadzenie przez siebie założone Feliński nazwał „Rodziną Maryi”

Założyciel wyraźnie zalecał siostron szerzenie kultu maryjnego wśród swoich podopiecznych i w codziennym życiu wspólnot. W osobistym jego życiu było wiele sytuacji, które stały się dla sióstr świadectwem zawierzenia Opatrzności na wzór Maryi; tak było zarówno w Petersburgu jak i w Warszawie, a także podczas zsyłki oraz po uwolnieniu w Dzwiniacze²⁶. Zalecał, by wolny czas poświęcić na modlitwę przez wpatrywanie się w oblicze Maryi, która jest wzorem umiłowania i pełnienia woli Boga²⁷. Zachęcał również do oddania się Matce Bożej i zawierzeniu Jej podejmowanych wysiłków w dążeniu do zjednoczenia się z Bogiem²⁸.

Według Ojca Założyciela Rodzina Maryi winna szczególnie umiłować i uroczyście obchodzić nabożeństwa majowe we wszystkich domach²⁹. Natomiast przed uroczystościami Niepokalanego Poczęcia, Narodzenia, Zwiastowania i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, zalecał gromadzenie się na wspólnych nowennach³⁰. Konsekwentnie Rodzina Maryi wielokrotnie zachęca siostry, by właśnie Założyciel stawał się dla każdej wzorem pobożności maryjnej w zawierzeniu Bogu, w życiu wspólnoty oraz w praktykowaniu miłości i ducha rodzinnego zgodnie naśladując Rodzinę Maryi z Nazaretu³¹.

²⁴ Z. Sz. Feliński, *Konferencje duchowe*, dz. cyt., s. 407

²⁵ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 3, s. 37.

²⁶ Z. Sz. Feliński, *Nabożeństwa majowe*, Warszawa 2003, s. 8-9.

²⁷ Z. Sz. Feliński, *Konferencje duchowe*, dz. cyt., s. 423; Por. tegoż, *Listy ascetyczne*, dz. cyt., s. 43.

²⁸ Tamże, s. 84.

²⁹ Z. Sz. Feliński, *Duch Zgromadzenia...*, dz. cyt., nr 10, s. 40.

³⁰ Tamże, nr 9, s. 40.

³¹ Z. Kończa, *Komentarz do Ducha Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Warszawa 1993, s. 318-319.

Prowadząc i kształtując duchowość Zgromadzenia Sióstr Rodziny Maryi, Zygmunt Szczęsny Feliński pozostawiał jemu jasno sprecyzowane cele oraz środki do ich osiągnięcia. Jego liczne pisma skierowane do duchowych córek świadczą o ogromnej trosce Założyciela, by wspólnota Rodziny Maryi wiernie służyła Bogu i Kościołowi. Wkładał on wiele pracy w uformowanie sióstr, a w spuściźnie pozostawione nauki potwierdzają jego pragnienie skierowane do wspólnot, by nie ustawały w rozwijaniu swego życia duchowego. Pomimo iż kolejne lata przynosiły istotne zmiany w życiu zakonnym, duchowość Felińskiego zakorzeniła się w Rodzinie Maryi przenikając następne pokolenia sióstr. Stąd uwagi i wskazówki, które czynił, pozostają dla sióstr fundamentem w pracy nad własnym uświęceniem.

2. Normy prawne z okresu 1905-1962

Rozwijająca się wspólnota Rodziny Maryi kształtowała swoją duchowość w oparciu o naukę Założyciela. Pisma Z. Sz. Felińskiego były i nadal są dla Zgromadzenia fundamentem w ukierunkowywaniu wszelkich zmian i modyfikacji „Ustaw”, oraz w pracy wewnętrznej i w doborze środków prowadzących do zdobycia świętości. Jego śmierć (17 września 1895 roku w Krakowie) ukazała siostrą konieczność samodzielnego kontynuowania rozpoczętego dzieła, ubogacając je o aktualne wskazania Kościoła, tak jak zalecał Założyciel³². Na ten czas przypada też okres regulowania kwestii dotyczących prawa poszczególnych zgromadzeń. W celu dostosowania ustaw do wymagań podanych przez Leona XIII w Konstytucji *Conditae a Christo* oraz w normach wykonawczych, zostały podjęte prace zwieńczone w 1913 roku zredagowaniem konstytucji, które uzyskały aprobatę Stolicy Apostolskiej na okres siedmiu lat.

Kolejnym ważnym krokiem okresu kształtowania się norm prawnych było uwzględnienie w Konstytucjach Rodziny Maryi, Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917³⁴ oraz wszystkich innych wytycznych związanych z ustawodawstwem zakonnym. W roku 1934 prace uwieńczył dekret zatwierdzającym ostatecznie „Ustawy Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi”³⁵. Po zakończeniu II wojny światowej nowa sytuacja geopolityczna Europy wprowadziła również zmiany w strukturach i sytuacji Kościoła. Uwzględniając zaistniałe zmiany, należało ponownie przeanalizować obowiązujące dotychczas

³² Z. Kończa, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 6-8.

³³ Leon XIII, *Conditae a Christo*, Rzym 1900; J. Bar, *O zakonach. O osobach świeckich*, Warszawa 1968, s. 28.

³⁴ Can 489 *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Romae 1920.

³⁵ *Ustawy Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Lwów 1935, s. 115.

normy prawne. Kapituła generalna w 1960 roku dokonała przeredagowania tekstu Konstytucji, wprowadzając pewne zmiany, które kilka miesięcy później uzyskały zatwierdzenie.

Przedstawienie historii kształtowania się ustawodawstwa Rodziny Maryi ukazuje, że Zgromadzenie dążyło do ciągłego aktualizowania nie tylko norm prawnych, ale wsłuchiwało się w potrzeby Kościoła i świata, by właściwie wypełniać swoją misję. Znalazło to również swoje odzwierciedlenie w życiu wewnętrznym sióstr, które wzorując się na pozostawionych wskazaniach Założyciela, korzystały z poleceń i form zalecanych przez prawo powszechne. Nastąpiły także pewne zmiany w środkach uświęcających, które zostały włączone do Konstytucji Zgromadzenia lub znajdowały swoje miejsce w zwyczajnikach. Główne zalecenia dotyczyły przyjmowanych sakramentów oraz życia modlitwą.

Środkiem, który niezawodnie potwierdza nieustanne trwanie zakonnicy w zjednoczeniu z Chrystusem, jest modlitwa. Każde spotkanie z Chrystusem na modlitwie doskonali wiarę, wprowadza na drogę głębszej ufności i pokory w doświadczaniu Miłości Bożej³⁶. Dlatego prawodawca powszechny określa modlitwę jako cenny czas, w którym osoba zakonna wzrasta przez poznanie Chrystusa i samej siebie³⁷.

Przełożeni zakonni ustalając regulamin dnia, uwzględniają rytm poszczególnych ćwiczeń duchownych, stwarzają tym samym warunki, by każda siostra, zgodnie z zaleceniami Konstytucji, uczestniczyła we wspólnej modlitwie³⁸. W sytuacjach wyjątkowych, przełożeni regulują normy w ten sposób, by siostra mogła odmawiać modlitwy w innym czasie, ale wyznaczonym przez przełożoną danego domu³⁹. Jako regułę przyjmuje się stosowanie metody wspólnotowych ćwiczeń duchownych, które podkreślają nie tylko życie wspólnotowe zgromadzenia, ale zapewniają systematyczność w życiu duchowym⁴⁰.

W Rodzinie Maryi do codziennych praktyk duchowych zalecanych zarówno przez prawodawcę powszechnego, jak i partykularnego należy: rozmyślanie, ogólny i szczegółowy rachunek sumienia, pełny udział we Mszy świętej, nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, modlitwa częstąką różańca

³⁶ K. Marmion, *Chrystus życiem duszy*, Kraków 1921, s. 370-371.

³⁷ Can. 595, 592, 125 CIC; J. R. Bar, *O zakonach...*, dz. cyt., s. 210.

³⁸ J. Kalowski, *Życie braterskie we wspólnocie*, Warszawa 1999, s. 159-162.

³⁹ *Ustawy Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Kraków 1914, s. 39; *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, dz. cyt., s. 43.

⁴⁰ J. R. Bar, *O zakonach...*, dz. cyt., s. 210.

i nabożeństwa maryjne, officjum oraz cotygodniowa spowiedź⁴¹ Poza powyższymi praktykami zaleca się, aby siostry dla głębszego zjednoczenia się z Bogiem przestrzegały czasu milczenia, które pomaga w wewnętrznym wyciszeniu swego serca. We wspólnotach Rodziny Maryi obowiązuje ściśle milczenie od wieczornych pacierzy do śniadania następnego dnia włącznie oraz od godz. 15.00 do 16.00. W sytuacjach, w których zachodzi konieczność wypełniania jakiegoś obowiązku w czasie określonym milczeniem, przełożona przeznacza inną godzinę na milczenie. W Wielki Piątek obowiązuje ściśle milczenie przez cały dzień. Winno być przestrzegane również w drodze do kaplicy, do refektarza, w sypialniach, na korytarzach, a także poza domem zakonnym. Milczenie zostaje przerwane nawet przez ciche mówienie. Poza ścisłym milczeniem i poza czasem rekreacji, siostry zachowują półmilczenie, w którym rozmawia się tylko o rzeczach ważnych lub bezpośrednio związanych z pracą. Przełożona domu jest odpowiedzialna za to, by we wspólnotach zachowywano regułę o milczeniu⁴²

Najgłębszą formą modlitwy jest Eucharystia, która wokół siebie skupia całe życie chrześcijańskie. Stąd zrozumiałe jest przynaglenie, aby wszystkie środki pobożności ukierunkowane były na coraz doskonalsze uczestnictwo w modlitwie eucharystycznej⁴³ Msza święta jest najdoskonalszą modlitwą, gdyż zawiera w sobie właściwe Bogu uwielbienie, wynagrodzenie, prośby i dziękczynienie. Zachęca się siostry do wpatrywania się w Chrystusa zanoszącego nasze prośby i wołania do Boga Ojca podczas ofiary odkupienia⁴⁴

2.1. Rozmyślanie

Szczególnym środkiem jednoczenia się z Bogiem jest rozmyślanie, które zacieśnia więź, koncentrując się na poznaniu i rozważaniu wszystkiego, co wiąże się z ich miłością. Refleksja nad miłością Boga i Nim samym jest treścią medytacji nie tylko zalecanej, ale również nakazanej osobom konsekrowanym. Jest to szczególny dar i zadanie dla ludzi poświęconych Chrystusowi, którzy całym życiem dążą do upodobnienia się do Niego.

Rozmyślanie jest czasem, kiedy Bóg udziela obfitych łask. Dla osoby konsekrowanej jest ono znaczące i pozwala na głęboki rozwój, stanowiąc jeden ze środków prowadzących do pełnienia woli Bożej. Podczas rozmyślania Bóg

⁴¹ *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, dz. cyt., art. 108-112, s. 42-43; F Bączkowiec. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, Opole 1957, s. 317 i 712.

⁴² *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, dz. cyt., art. 123-124, s. 46; *Zwyczajnik Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Warszawa 1953, s. 53.

⁴³ Leon XIII, *Mirae Caritatis*, w: *Eucharystia w wypowiedziach papieży i innych dokumentów Stolicy Apostolskiej XX w.*, Londyn 1987, s. 23.

⁴⁴ K. Journet, *Msza Święta obecność Ofiary Krzyżowej*, Poznań – Warszawa - Lublin 1959, s. 291

oświeca umysł człowieka, wprowadzając go na drogę rozeznania oraz właściwych wyborów. Przez medytację zostaje również wzmocniona wola, która uzdalnia do walki z wszystkimi przeciwnościami, które utrudniają podążanie drogą zbawienia i świętości⁴⁵

Zachęca się siostry do umiłowania rozmyślania jako szczególnej łaski dla osób Bogu poświęconych. Wskazując na znaczącą rolę medytacji w życiu zakonnicy, zaleca się staranne i systematycznie jej przygotowanie. Obejmuje ono dwa etapy: przygotowanie dalsze i bliższe. Najczęściej zaleca się półgodzinne rozmyślanie, jednak dokładny czas jego trwania określa prawo partykularne⁴⁶. Istotnym elementem rozmyślania jest podjęcie aktem woli postanowienia, które ma wpływ na przemianę życia i stanowi permanentną formację osoby poświęconej Bogu. Medytacja wprowadza na drogę poznania Boga i zbliżenia się do Niego myślą i sercem, pozwalając doświadczyć Jego miłości i wypełnić wolę Bożą⁴⁷

2.2. Rachunek sumienia

Formacja w życiu duchowym zakłada częste rozmyślanie nad swoim życiem i postępowaniem. Mistrzowie życia wewnętrznego, obok modlitwy, jako nieoceniony środek prowadzący do wzrostu duchowego, wskazują rachunek sumienia, który wprowadza na drogę rozwoju oraz drogę wyzbywania się wad i grzechów.

Zakonnicom poleca się dwukrotne stosowanie rachunku sumienia w ciągu dnia, tzw. rachunek szczegółowy i ogólny⁴⁸. Podkreślając wagę rachunku sumienia w życiu duchowym przypomina się zarówno przełożonym jak i każdej siostrze, by żadne obowiązki ani inne przeciwności nie były przyczyną do zwolnienia z tej praktyki. Systematyczne spotkania z Chrystusem w swoim sumieniu umożliwiają właściwą pracę nad sobą i postępowanie na drodze życia duchowego.

Ogólny rachunek sumienia jest zalecany na zakończenie dnia. To działanie, w którym dokonuje się podsumowanie minionego czasu i spojrzenie w oblicze Boga, by trwać w dziękczynieniu i z prośbą, z żalem za popełnione zło i postanowieniem poprawy. Istotą zaś szczegółowego rachunku sumienia jest praca nad konkretnym grzechem lub wadą. Zwykle skoncentrowany jest nad wadą główną lub nabyciem cnoty potrzebnej do dalszego rozwoju życia duchowego i zakonnego. Przedmiot szczegółowego rachunku sumienia musi

⁴⁵ Tamże, s. 151.

⁴⁶ *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, dz. cyt., art. 108, s. 42.

⁴⁷ *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 29-30.

⁴⁸ *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, art. 109, s. 42; Por. J. R. Bar, *O zakonach...*, dz. cyt., s. 210; Can. 125 CIC.

być ściśle określony, nie powinien być zbyt ogólny. Zastosowanie go do dokładnie określonej czynności czy okoliczności przynosi efekty pracy i doprowadzi do przemiany serca. Wskazuje się zastosowanie dwóch istotnych punktów w podejmowaniu rachunku szczegółowego: szczery i głęboki żal oraz mocne postanowienie poprawy⁴⁹

Rachunek sumienia winien towarzyszyć siostrze przez całe życie. Zarówno rachunek sumienia szczegółowy jak i ogólny, dotyczy wszystkich dziedzin i sfer jej życia, dlatego zachęca się, by w miarę upływu lat i w oparciu o zdobyte doświadczenie, dostosowywać go do swoich potrzeb i modyfikując jego struktury, sprawiać by był zawsze aktualny, daleki od skostnienia i rutyny.

2.3. Nabożeństwa Maryjne

Osoba konsekrowana wchodzi przez swoje powołanie na drogę wielu, którzy podążają za Chrystusem, a w sposób szczególny towarzyszy jej w tej drodze Maryja. To Ona patronuje osobom zakonnym i kształtując powołania, ukazuje swoją dyspozycyjność i poświęcenie Bogu. Zakonnice winne korzystać z pośrednictwa Maryi zarówno w życiu wspólnotowym, jak i osobistym. Nieocenionym wyrazem maryjności zgromadzeń zakonnych jest modlitwa różańcowa, nabożeństwa majowe, a także przygotowywanie się przez nowenny do uroczystości ku czci Maryi⁵⁰

Rozważanie tajemnic różańcowych powinno wynikać z potrzeby serca każdej siostry. Rozmyślanie nad tajemnicami różańcowymi wprowadza w coraz głębszą relację z Chrystusem i wszystkimi, którzy wraz z Nim współpracowali w dziele zbawienia świata, a w sposób szczególny z Jego Matką⁵¹ Modlitwa różańcowa jest praktyką wpisaną w regulamin dnia jako modlitwa wspólnotowa. „Ustawy” Rodziny Maryi polecają siostronom codzienne odmawianie jednej części różańca⁵² Podobnie jak w przypadkach innych ćwiczeń duchownych, siostry które nie mogą uczestniczyć we wspólnotowym różańcu, winne znaleźć inny, dogodny czas na tę modlitwę. Poza tą praktyką zachęca się siostry, by modlitwa różańcowa towarzyszyła im w różnych sytuacjach dnia, a zwłaszcza w pracy⁵³ Jest to okazja, która pozwala im na zjednoczenie z Bogiem nie tylko w kaplicy, ale przede wszystkim, uzdalnia do nieustannego trwania w obecności Boga⁵⁴ W swoich przepisach siostry odnajdą

⁴⁹ *Zwyczajniki Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 42-46.

⁵⁰ *Tamże*, s. 48.

⁵¹ *Tamże*, s. 47

⁵² *Ustawy Zgromadzenia.. z 1935*, dz. cyt., art. 112, s. 43; *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 49; *Okólnik*, Warszawa 15.05.1961, l. dz. 15/0/61, s. 4.

⁵³ J. R. Bar, *O zakonach*, dz. cyt., s. 211; Por. Can.125 CIC.

⁵⁴ Z. Kończa, *Komentarz*, dz. cyt., s. 270.

wartościowe zalecenia, które zwłaszcza na początku drogi lub też w różnych trudnościach związanych z modlitwą, wskazują propozycje rozważania życia Jezusa i Maryi, a także w jaki sposób kontemplować tajemnice odkupienia i z Maryją oddawać cześć Trójcy Świętej⁵⁵

2.4. Czytanie duchowne

Każdy chrześcijanin jest zobowiązany do pogłębiania swojej wiedzy i wzmocnienia wiary. Najczęściej odbywa się to przez literaturę religijną lub czasopisma. Praktyka ta jest zalecana osobom zakonnym. Czytanie duchowne może wprowadzić na drogę światła, by dzięki temu dokonywał się świadomy wzrost wiary. Osoba konsekrowana powinna znaleźć czas na codzienne czytanie lektury duchowej. To ćwiczenie ma na celu nie tylko wzbogacenie zasobu wiedzy, ale także czerpanie przykładu z życia wielu świętych, szukanie odpowiedzi na nurtujące pytania w codziennym życiu oraz ma zachęcać do gorliwej pracy wewnętrznej⁵⁶

Czytanie duchowne ma się odbywać we wspólnocie. Gdy obowiązki sióstr utrudniają wspólne spotkanie, siostry winne znaleźć czas na czytanie indywidualnie. Regulamin Sióstr Rodziny Maryi przewiduje pół godziny na lekturę duchową, którą można dla ważnych przyczyn skrócić do piętnastu minut⁵⁷ Znany i praktykowany jest zwyczaj czytania książek religijnych w refektarzu zakonnym podczas wspólnego posiłku. Zadaniem tej praktyki jest uzyskanie pokarmu dla życia wewnętrznego, który współtowarzyszy pokarmowi doczesnemu⁵⁸ Najczęściej czytać należy podczas obiadów żywoty świętych lub inne książki dostosowane do okresu liturgicznego. Natomiast podczas kolacji wskazane jest czytanie Dziejów Apostolskich, „O naśladowaniu Chrystusa”, ustaw zgromadzenia, historii Kościoła, zagadnienia z liturgiki i katechizmu⁵⁹

Przepisy wyraźnie określają dni, w których siostry zwolnione są z czytania na rzecz innych praktyk, a także zalecają lektury do czytania. W zgromadzeniu Rodziny Maryi troskę o dobór właściwej lektury powierza się przełożonym poszczególnych wspólnot, od nich również siostry powinny uzyskać pozwolenie na indywidualną lekturę duchową⁶⁰ Obowiązkiem sióstr

⁵⁵ *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1963*, dz. cyt., s. 49.

⁵⁶ Z. Kończa, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 276-277.

⁵⁷ *Ustawy Zgromadzenia z 1935*, dz. cyt., art. 108, s. 42; *Okólnik*, Warszawa 15.05.1961, l.dz. 15/0/61, s. 4.

⁵⁸ *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 39; *Okólnik*, Warszawa 02.04.1952, l.dz.2/0/52, s.1 nn.

⁵⁹ *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 56.

⁶⁰ *Ustawy Zgromadzenia z 1914*, dz. cyt., art. 71, s. 30-31.

jest poświęcenie jednego czytania duchownego, najlepiej w piątki, wspólnej lekturze „Ustaw”, by w ten sposób przypominać sobie o wymaganiach, które stawia przed powołanymi konsekracja zakonna. Znajomość przepisów, prowadzi do ich konfrontacji z życiem codziennym, a także do wniosków, które będą wymiernikiem odpowiednio zachowywanych poszczególnych zaleceń. Analiza ich jest też dobrą formą rachunku sumienia⁶¹ „Duch Zgromadzenia” i „Zwyczajniki Zgromadzenia” czyta się we wspólnocie dwa razy w roku⁶² Zachęca się także wspólnoty zakonne, by dla większych korzyści duchowych oraz ożywienia i pogłębienia zainteresowania, wprowadzać dyskusję ubogacającą siostry wzajemnym dzieleniem się⁶³

Życie duchowe wymaga dojrzałości, którą każdy osiąga w różnym stopniu. Różnorakie środki wspomagają daną osobę przyczyniając się do jej wewnętrznego rozwoju. Z pewnością należą do nich książki ascetyczne i inne lektury duchowne dostosowane do indywidualnych potrzeb oraz wewnętrznych dyspozycji i zdolności⁶⁴

2.5. Officium Parvum

Obok wspomnianych już praktyk duchownych, pogłębiających więź z Bogiem, jest modlitwa psalmami. *Officium Parvum* zwane też „Małym Officium ku czci Najświętszej Maryi Panny” włączone jest do obowiązkowych ćwiczeń duchowych Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi⁶⁵ Siostry trwając we wspólnej modlitwie liturgicznej oddają cześć Bogu, uwielbiając Jego wielkość, wszechmoc i miłosierdzie, a także zanoszą ku Niemu intencje całego Kościoła. Modlitwa ta umacnia osoby konsekrowane, których powołanie łączy się z nieustannym uwielbieniem Boga i głoszeniem każdego dnia chwały Pańskiej swoim życiem. Officium wprowadza też siostry w życie Kościoła, związane z rokiem liturgicznym i aktualnie rozważanymi prawdami wiary⁶⁶

Modlitwa brewiarzowa Rodziny Maryi podobna jest do „Liturgii godzin” odmawianej przez kapłanów. Składa się ona z ośmiu godzin liturgicznych (części): jutrzni, laudesu, prymy, tercji, seksty, nony, niesporów i komplety, które odmawia się w określonym czasie całego dnia. Jutrznię

⁶¹ *Okólnik*, Warszawa 17.01.1948, l.dz. 17/0/48, s. 5; *Okólnik*, Warszawa 13.11.1957, l.dz. 13/01/57, s. 1; *Okólnik*, Warszawa 04.12.1959, l.dz. 04/0/59, s. 1; *Okólnik*, Warszawa 08.08.1960, l.dz. 35/0/60, s. 7.

⁶² *Okólnik*, Warszawa 04.12.1959, l.dz. 20/0/59, s. 1.

⁶³ *Zwyczajnik Zgromadzenia* z 1953, dz. cyt., s. 41; *Okólnik*, Warszawa 04.12.1959, l.dz. 20/0/59, s. 6.

⁶⁴ *Zwyczajnik Zgromadzenia* z 1953, dz. cyt., s. 40-41.

⁶⁵ *Ustawy Zgromadzenia* z 1914, dz. cyt., art. 90, s. 38; *Ustawy Zgromadzenia* z 1935, dz. cyt., art. 112, s. 42.

⁶⁶ *Okólnik*, Warszawa 08.12.1956, l.dz. 8/0/56, s. 3.

i laudesy należało odmówić poprzedniego dnia po godzinie czternastej, prymę, tercję, sekstę i nonę – rano, nieszpory - po południu, kompletę w godzinach wieczornych. Wyznaczone pory modlitwy zostały tak ułożone, by objęły cały dzień, uświęcając życie każdej siostry⁶⁷ Przypominano siostrom, by do modlitwy brewiarzowej nie włączały żadnych dodatkowych modlitw⁶⁸

Po przeprowadzeniu reform dotyczących odmawiania modlitw brewiarzowych siostry uwzględniły wskazania Prymasa Polski, podane w dekrecie z 1961 roku o odmawianiu „Małego Officium o Najświętszej Maryi Pannie”⁶⁹ Wskazania te dotyczyły głównie wyeksponowaniu Mszy świętej, jako ukoronowania tajemnicy Odkupienia człowieka, przez co Ksiądz Prymas zachęcał do głębszego przeżycia liturgii.

Przełożone Zgromadzenia mają inspirować siostry, by do modlitwy liturgicznej przystępowały z odpowiednią wewnętrzną dyspozycją⁷⁰ Chodzi głównie o szczerą intencję, która ma uwznioślać wspólne odmawianie psalmów, a także o koncentrację i skupienie, by godnie i z szacunkiem trwać w zjednoczeniu z Bogiem. Dzięki takiej predyspozycji siostry zostają obdarowane szczególną łaską, uwielbiana Boga całym swoim życiem oraz otrzymują uzdolnienie do trwania w odpowiedniej postawie wewnętrznej⁷¹ Podkreśla się także wspólnotowy walor tej modlitwy, która wymaga przyjęcia odpowiedniej postawy i sposobu recytacji, by nie powodować rozproszeń. Modlitwom przewodniczą osoby, które ze względu na pełnione funkcje zajmują w kaplicy określone miejsca⁷²

2.6. Odpusty

Do szczególnie cenionych praktyk należą w zakonach odpusty, które uzyskuje się głównie według wskazań prawodawcy powszechnego. Siostry Franciszkańki Rodziny Maryi mogły uzyskać odpusty zupełne i częściowe z zachowaniem wymaganej dyspozycji duchowej i wykonaniem czynności, z którą poszczególny odpust był złączony. Wszystkie siostry mogły uzyskać odpust za pobożne odmówienie „Małego Officium”, zyskiwały wówczas 500 dni za każdą godzinę; 10 lat za całe officium; odpust zupełny, pod zwykłymi warunkami, za codzienne odmawianie całego officium przez cały miesiąc; 3 lata odpustu za odmówienie „Antyfony do Matki Bożej” na zakończenie

⁶⁷ Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953, dz. cyt., s. 35.

⁶⁸ *Okólnik*, Warszawa 15.09.1956, l.dz. 15/0/56, s. 1.

⁶⁹ S. Wyszynski, *Dekret IV sprawie Małego Officium o Najświętszej Maryi Pannie*, Warszawa 1961, s. 217; *Okólnik*, Warszawa 15.05.1961, l. dz. 33/0/61, s. 2-4.

⁷⁰ *Okólnik*, Warszawa 17.01.1948, l.dz. 17/0/48, s. 5-6.

⁷¹ *Zwyczajnik Zgromadzenia z 1953*, dz. cyt., s. 34-37.

⁷² Tamże, s. 36.

officium⁷³ Odmawiając pięciokrotnie „Ojcze nasz”, „Zdrowaś Maryjo” i „Chwała Ojcu” w intencji Ojca Świętego podczas nawiedzenia Najświętszego Sakramentu, siostry otrzymywały 10 lat odpustu, natomiast odpust zupełny, gdy przez siedem kolejnych dni nawiedzą Najświętszy Sakrament oraz przystąpią do spowiedzi i Komunii świętej⁷⁴ Odpusty były również przypisane do nabożeństw drogi krzyżowej, uwzględniając przy tym sytuacje chorych sióstr, które nie mogły w nich uczestniczyć bezpośrednio⁷⁵

Każda siostra wezwana była do sumiennego korzystania z podanych ćwiczeń, aby stały się dla niej darem i sposobnością przybliżenia się do Boga oraz umocnieniem wierności w powołaniu. Poza wymienionymi praktykami duchownymi należy zaznaczyć, że całe życie zakonnicy jest oddawaniem chwały Bogu. Każda chwila życia siostry, czy jest pracą, świętowaniem, czasem pokuty lub rekreacji, ma otwierać jej serce na dary Bożej Miłości.

Rodzina Maryi sumiennie wsłuchuje się w głos Kościoła i podążając za jego wskazaniem dostosowuje swoje prawo do obowiązujących norm. Należy pamiętać, że czas kształtowania się „Ustaw” Rodziny Maryi oraz starania o zatwierdzenie ich przez Stolicę Apostolską, przypada na bardzo trudny okres w dziejach Polski. Jednak siostry, pośród różnych trudności, wierne swojemu charyzmatowi odnajdywały swoje miejsce w Kościele i starały się o własne uświęcenie oraz uświęcenie tych, do których zostały posłane.

3. Regulacje prawne po Soborze Watykańskim II

Podczas obrad *Vaticanum II* wiele uwagi poświęcono wartościom rad ewangelicznych praktykowanym dziś przez osoby zrzeszone w różnych instytutach życia konsekrowanego⁷⁶ Ukazuje się jednak również potrzebę odnowienia pewnych kwestii, wprowadzenia nowych rozstrzygnięć w celu głębszego realizowania charyzmatu i powołania zakonnego⁷⁷ W konsekwencji wzywa się zakonny do zmodyfikowania norm prawnych w duchu zaleceń soborowych.

Czas kształtowania się Konstytucji Rodziny Maryi po 1965 roku wyszczególnia kilka ważnych etapów. Zgromadzenie podejmowało na kapitułach nadzwyczajnych dostosowanie norm do postanowień soboru,

⁷³ Tamże, s. 42.

⁷⁴ Tamże, s. 49.

⁷⁵ Tamże, s. 50.

⁷⁶ Jan Paweł II, *Vita consecrata*, dz. cyt., s. 52-54.

⁷⁷ DZ nr 2.

a później po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku⁷⁸ to samo prawo wewnętrzne wymagało kolejnej weryfikacji. Okres ten w życiu wspólnoty Rodziny Maryi zaznaczył się troską o zrozumienie nowych regulacji oraz przeniknięcie istoty wprowadzanych zmian⁷⁹. W tym celu został wyznaczony roczny okres, jako czas przemyślenia i omodlenia spraw zgromadzenia, poprzez różne formy modlitwy indywidualnej i wspólnotowej oraz poruszanie tych zagadnień na zebraniach wspólnoty domowej, w listach i okólnikach przełożonych⁸⁰. Każda z sióstr otrzymała polecenie, aby konstytucje które ślubowała zachowywać, nie tylko znała, ale jednocześnie uczyniła przedmiotem medytacji i rozważania⁸¹. Został również wyznaczony dla jednoczenia całej Rodziny Maryi tzw. „Dzień Konstytucji”, który polegał na wspólnotowym czytaniu i rozmyślaniu ustawodawstwa Zgromadzenia⁸².

W ostatnich latach przypomina się często o głównym celu życia osób konsekrowanych, jakim jest dążenie do autentycznego podążania za Chrystusem i jednoczenia się z Bogiem przez złożone rady ewangeliczne⁸³. Kierunkiem odnowy jest życie duchowe wspólnot i każdej osoby konsekrowanej⁸⁴. Stąd wzywa się osoby konsekrowane, by w szerzeniu Królestwa Bożego łączyły kontemplację, prowadzącą do nieustannego trwania myślą i sercem przy Oblubieńcu z działalnością apostołską⁸⁵. Kościół nawołuje do wierności codziennej modlitwie, która winna zajmować pierwsze miejsce w życiu osób konsekrowanych, a także w ich konstytucjach⁸⁶.

Powyższe dyrektywy znajdują swoje odzwierciedlenie w prawie Sióstr Rodziny Maryi, zachęcając je do prowadzenia życia modlitwą⁸⁷. Ona zajmuje centralne miejsce w życiu osobistym poszczególnych sióstr, jak również w życiu wspólnotowym. Ze względu na doniosłą rolę modlitwy często wraca się i aktualizuje tę problematykę na różnych forach⁸⁸. Zachęca się siostry do

⁷⁸ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, tłum. ks. E. Szafranski, Poznań 1984.

⁷⁹ *Okólnik*, Warszawa 16.07.1984, l. dz. 161/0/84, s. 2; *Okólnik*, Warszawa 17.09.1984, l. dz. 176/0/84, s. 1.

⁸⁰ *Okólnik*, Warszawa 14.08.1984, l. dz. 161/0/84, s. 2.

⁸¹ Tamże, s. 1 n.

⁸² *Okólnik*, Warszawa 17.09.1990, l. dz. 309/0/90, s. 1.

⁸³ J.R. Bar, J. Kalowski, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 139.

⁸⁴ DZ nr 2e; J. Kalowski, *Życie braterskie*, dz. cyt., s. 167 nn.

⁸⁵ DZ nr 3; Paweł VI, *Evangelica testificatio*, Warszawa 1971, s. 19; Jan Paweł II, *Modlitwa podtrzymuje i zasila życie poświęcone Bogu*, w: *O życiu zakonnym*, Poznań-Warszawa 1984, s. 81.

⁸⁶ Paweł VI, *Evangelica testificatio*, dz. cyt., s. 19-20; Kan. 663 §1 KPK.

⁸⁷ *Okólnik*, Warszawa 17.09.1984, l. dz. 177/0/84, s. 2.

⁸⁸ *Okólnik*, Warszawa 26.08.1992, l. dz. 296/0/92, s. 1.

otwarcia się na działanie Ducha Świętego, by z Jego pomocą bardziej żyć Ewangelią i uczynić Go wychowawcą i przewodnikiem, który przemienia wnętrze każdej osoby⁸⁹ Posłuszeństwo Duchowi Świętemu zapewnia też prawidłowe odczytywanie woli Boga i podążanie właściwą drogą⁹⁰

Każda praktyka duchowa winna być zjednoczeniem z Bogiem. Do nich zalicza się, zgodnie z dotychczasową tradycją Kościoła: rozmyślanie, rozważanie Słowa Bożego, codzienny rachunek sumienia, czytanie duchowne, modlitwę osobistą, adorację, odpusty, różaniec, modlitwy według ustalonego tekstu⁹¹ Kieruje się jednocześnie przestrogą, by nie zatrzymywać się jedynie na znajomości zagadnienia modlitwy i wypełnianiu punktów regulaminu dnia, ale należy pokorne słuchać Boga i pełnić Jego wolę⁹² Ukazuje się modlitwę jako niezawodny środek porządkujący życie wewnętrzne i pomoc w pracy nad własnym charakterem⁹³ Święta Rodzina ma być dla sióstr wzorem, by całe życie stawało się autentyczną modlitwą. Do tego pomocą ma stawać się postawa umiejętnego przechodzenia od obowiązków zewnętrznych do życia oddanego kontemplowaniu Stwórcy⁹⁴

3.1. Rozmyślanie

W rozważaniach nad pogłębieniem rozumienia życia zakonnego często ukazuje się niezastąpioną wartość rozmyślania jako środka uświęcenia. Modlitwa liturgiczna jest bardzo pomocna w dążeniu do kontemplacji, lecz właśnie medytacja jako prowadzenie regularnego życia wewnętrznego przygotowuje do owocnego przeżywania liturgii⁹⁵ Prawodawca powszechny zaznacza, że osoby konsekrowane powinny zastąpić liczne modlitwy ustne modlitwą myślną, która prowadzi do owocniejszego uczestnictwa w Eucharystii i publicznej modlitwie Kościoła⁹⁶ Z tego też powodu czas rozmyślania ma swoje szczególne miejsce w regulaminie dnia i pod żadnym pozorem nie powinno się go skracać, by podejmować prace apostołskie⁹⁷

⁸⁹ *Okólnik*, Warszawa 22.08.1998, l. dz. 262/98, s. 2.

⁹⁰ *Okólnik*, Warszawa 22.07.1998, l. dz. 223/98, s. 1.

⁹¹ *Konstytucje i Statuty Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Warszawa 1984, art. 105-106, s. 29; *Konstytucje i Statuty Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Warszawa 1994, art. 130-131, s. 44.

⁹² *Okólnik*, Warszawa 26.08.1992, l. dz. 296/0/92, s. 1.

⁹³ *Okólnik*, Warszawa 25.01.1986, l. dz. 331/0/86, s. 2.

⁹⁴ *Okólnik*, Warszawa 02.02.1997, l. dz. 82/0/97, s. 1.

⁹⁵ J.R. Bar, J. Kalowski, *Prawo o instytucjach*, dz. cyt., s. 144; *Okólnik*, Warszawa 02.02.2002, l. dz. 04/02, s. 1.

⁹⁶ Paweł VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, w: *Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty*, Poznań – Warszawa 1974, opr. A. Żuchowski, T. Sułowska, s. 220-221

⁹⁷ J. R. Bar, *Prawo zakonne*, dz. cyt., s. 123.

Po wnikliwej analizie prawa Zgromadzenia ponownie przypomina się wszystkim członkom Rodziny Maryi, iż zgodnie z zaleceniami Ojca Założyciela siostry praktykują codziennie półgodzinne rozmyślanie⁹⁸ Natomiast siostry nowicjuszki są zobowiązane do drugiego, półgodzinnego rozmyślania, zgodnie z porządkiem dnia, które jest zawarte w regulaminie życia wspólnoty nowicjackiej⁹⁹

Kapituły zalecają konieczność pogłębiania duchowości. W tym celu zobowiązują przełożone poszczególnych wspólnot do ustalenia dnia w tygodniu, najlepiej czwartku, na rozważanie kolejnych przepisów ascetycznych „Konstytucji i Statutów”, „Listów ascetycznych” skierowanych przez Założyciela do sióstr oraz „Ducha Zgromadzenia”¹⁰⁰ Wybrane punkty lub artykuły winny stać się przedmiotem rozmyślania¹⁰¹ Zachęca się także do przeanalizowania wskazań dotyczących rozmyślania podanych przez M. Zofię Kończa¹⁰² Zalecenia te ukazują ogromną troskę o duchowość i pogłębienie charyzmatu Rodziny Maryi¹⁰³ Poleca się także rozważanie Słowa Bożego oraz innych treści, m.in. wskazuje się na listy i dokumenty papieskie¹⁰⁴, które ubogacają zakonnice i głębiej jednoczą ze wspólnotą Kościoła i jego pasterzami. Zaleca się siostrom głębokie zaangażowanie w modlitwę myślną jako niezastąpione ćwiczenie duchowe, przez które siostry ukierunkowują cały dzień na pełnienie woli Bożej, uzyskują nowe spojrzenie na własne życie, otrzymują możliwość wejścia w twórczą szkołę życia i doświadczenia owoców swojego wysiłku¹⁰⁵ Zaleca się też systematyczność, właściwe i gruntowne przygotowanie do medytacji oraz swoistą ascezę w wierności wybranej metodzie rozmyślania, ze wskazaniem, iż wzrastając w życiu duchowym, zakonnica wypracowuje z czasem własną metodę rozmyślania¹⁰⁶

3.2. Rachunek sumienia

Życie zakonne mające na celu dążenie do doskonałości poprzez rady ewangeliczne powinno być objęte częstą rewizją życia duchowego,

⁹⁸ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 129, s. 104.

⁹⁹ Tamże, dz. cyt., art. 44, s. 84.

¹⁰⁰ *Okólnik*, Warszawa 17.09.1990, l. dz. 309/ 0/ 90, s. 1.

¹⁰¹ *Okólnik*, Warszawa 26.08.1993, l. dz. 353/ 0/ 93, s. 3.

¹⁰² *Okólnik*, Warszawa 02.02.2002, l. dz. 04/02, s. 1

¹⁰³ *Okólnik*, Warszawa 17.09.1990, l. dz. 308/0/90, s. 1; *Okólnik*, Warszawa 26.08.1994, l. dz. 55/0/94, s. 2.

¹⁰⁴ *Okólnik*, Warszawa 22.08.1998, l. dz. 262/98, s. 1; *Okólnik*, Warszawa 13.02.2002, l.dz. 28/02, s. 1.

¹⁰⁵ *Okólnik*, Warszawa 2004, l. dz. 04/02, s. 3.

¹⁰⁶ Tamże.

z poszanowaniem indywidualności każdego człowieka¹⁰⁷ Rachunek sumienia jest ćwiczeniem ascetycznym pomagającym w osiągnięciu świętości, będąc zarazem niezawodnym środkiem samowychowawczym. Szczególną cechą dobrego rachunku sumienia jest systematyczność i obiektywizm. W Rodzinie Maryi, podobnie jak i w innych wspólnotach, praktykuje się rachunek ogólny, który przewidziany jest na zakończenie dnia oraz szczegółowy w połowie dnia. Szczegółowe rozstrzygnięcia odnośnie czasu i sposobu przeprowadzenia rachunku sumienia reguluje prawo partykularne.

Osobom zakonnym proponuje się, aby przede wszystkim zwróciły uwagę w rachunku ogólnym na następujące sprawy: poznać konkretne czyny tak, by rozróżnić czy są dobre lub moralnie złe; analizować swoje życie oraz postęp duchowy zwracając uwagę na to, czy jest ono naśladowaniem Chrystusa; zastanowić się nad wypełnianiem obowiązków pod kątem zaniedbań; badać postępy w pracy nad wadą główną, która jest źródłem upadków¹⁰⁸

Rachunek szczegółowy wprowadza na drogę pracy nad sobą, stąd swoją uwagę koncentruje na wadzie, którą chce wyeliminować lub cnotcie, którą pragnę nabyć. Tak więc przedmiotem tego rachunku winne być: wszystkie wady i błędy moralne, praca nad zmysłami, wszystkie cnoty potrzebne do kroczenia drogą rad ewangelicznych we wspólnotcie, dążenie do wypełniania w sposób doskonały swoich obowiązków¹⁰⁹

Rachunek sumienia spełnia również niezastąpioną rolę w formacji sumienia, którego właściwe ukształtowanie jest celem w życiu duchowym¹¹⁰ Przez liczne pisma przełożonych, siostry uzyskują cenne wskazówki do systematycznej pracy nad sobą. Podejmowane są roczne programy jednoczące poszczególne wspólnoty Rodziny Maryi w rozważaniu tych samych istotnych zagadnień życia zakonnego podczas konferencji, rekolekcji i innych spotkań, a których wskazania i wnioski porusza się w osobistym rachunku sumienia¹¹¹ W rachunku osób konsekrowanych powinny znaleźć się także wezwania Kościoła i apele papieża skierowane do ogółu wiernych i szczegółowo do sióstr zakonnych, przy różnych okazjach, w tym również podczas pielgrzymek¹¹²

3.3. Czytanie duchowe

Wielokrotnie zwraca się uwagę wszystkich wspólnot zakonnych na zgłębianie, rozważanie i poznawanie Chrystusa w Piśmie Świętym. Odnowie

¹⁰⁷ Kan. 664 KPK.

¹⁰⁸ J. R. Bar, *Droga rad ewangelicznych*, Warszawa 1978, s. 176.

¹⁰⁹ Tamże, s. 178-179.

¹¹⁰ *Okólnik*, Warszawa 01.03.2001, l. dz. 53/01 s. 1.

¹¹¹ *Okólnik*, Warszawa 30.07.1996, l. dz. 284/0/96 s. 1; *Okólnik* Kurytyba 2001, l. dz. 89/01 s.1.

¹¹² *Okólnik*, Warszawa 16.11.2003, l. dz. 03/11 s. 1.

życia zakonnego towarzyszy codzienne posilanie się Słowem Bożym, zwłaszcza przez studium Nowego Testamentu¹¹³ Prawodawca kodeksowy zaleca osobom konsekrowanym czytanie Słowa Bożego. Nadto należy rozważać je i dzielić się nim, stosując tradycje i regulacje własnego zgromadzenia¹¹⁴

Różnymi wskazówkami ukazuje się w Rodzinie Maryi wartość zgłębiania Pisma Świętego oraz innych pism i dokumentów kierowanych do sióstr i ogółu wiernych¹¹⁵ Zachęca się siostry do większej koncentracji na Słowie Bożym głoszonym podczas Eucharystii i liturgii godzin, by każdy moment wykorzystał na kształtowanie swojego wnętrza przez otwarcie się na Jego przemieniającą moc¹¹⁶

Formacja stała obejmuje wiele aspektów życia zakonnicy i wymaga różnych środków. Obowiązek wzrastania spoczywa na każdej osobie poświęconej Bogu, jednak bezpośrednio odpowiedzialni za stworzenie odpowiednich i wystarczających warunków do pogłębienia życia wewnętrznego spoczywa na przełożonych¹¹⁷ Niezastąpionym środkiem umożliwiającym formację jest właściwa lektura duchowa¹¹⁸ Odpowiadając na to wezwanie, przełożona generalna Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi zwraca uwagę wszystkich sióstr na gorliwość oraz wewnętrzne zaangażowanie się w czytanie duchowe. Wspólnoty codziennie przeznaczają pół godziny na czytanie duchowe. Jest ono jednym z ćwiczeń duchownych skupiających całą wspólnotę i winno być pomocą dla każdej siostry w pogłębianiu osobistego kontaktu z Bogiem. Przełożone powinny zadbać, by był to czas dogodny dla wszystkich sióstr. Uwrażliwia się wspólnoty na umiłowanie Słowa Bożego, na powracanie do pism Założyciela i konstytucji, by tam szukać nowych inspiracji do osobistego rozwoju wewnętrznego¹¹⁹

Tam, gdzie jest to możliwe, zachęca się przełożone poszczególnych domów, aby ten czas umacniania swej wiary i zdobywania wiedzy był praktykowany wspólnie, choć można odbywać czytanie duchowe również indywidualnie. Zaleca się, by we wspólnotach były prowadzone rozmowy i dyskusje w przerwach odbywania tejże praktyki, na temat poruszany w czytaniach. Wskazane jest również, aby siostry przez codzienne czytanie

¹¹³ DZ nr 6.

¹¹⁴ Kan. 663 §3 KPK; J.R. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytucjach*, dz. cyt., s. 143.

¹¹⁵ *Okólnik*, Warszawa 30.10.1996, l. dz. 374/0/96, s. 1; *Okólnik*, Warszawa 11.06.1997, l. dz. 156/0/97, s. 1.

¹¹⁶ Tamże, l. dz. 374/0/96, s. 2.

¹¹⁷ J. Kałowski, *Życie braterskie*, dz. cyt., s. 184 nn.

¹¹⁸ Kan. 661 KPK.

¹¹⁹ *Wskazania dotyczące formacji permanentnej dla Zarządów Prowincjalnych Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi*, Warszawa 27.05.1986, l. dz. 137/0/86, s. 5; *Okólnik*, Warszawa 26.08.1994, s. 2.

Słowa Bożego uwzględniały także teksty przeznaczone na dany dzień, przygotowując się w ten sposób do przeżywania Eucharystii i odmawiania liturgicznej modlitwy dnia¹²⁰ Wolne chwile, którymi siostry dysponują, powinny być przeznaczone na lekturę duchową. Wysłuchanie kazania lub czytań podczas nabożeństw zastępuje praktykę czytania duchowego. Przełożonym lokalny powierza się troskę o wyposażenie biblioteki domowej w odpowiednią lekturę duchową¹²¹

Przedmiotem czytania duchowego winny być również zagadnienia i treści związane z tematem wyznaczonym na dany rok, a także przeżywanym okresem liturgicznym, zwłaszcza Adwentem i Wielkim Postem. Umożliwi to siostrom głębsze przygotowanie się do przeżywania prawd wskazywanych przez Kościół¹²² W dużych wspólnotach, a zwłaszcza w domach formacyjnych, podczas obiadu i kolacji powinny być czytane odpowiednie książki religijne z wyjątkiem dni, w których jest rekreacja. Natomiast w niewielkich wspólnotach mogą siostry poprzestać na przeczytaniu krótkiego fragmentu z Pisma Świętego, artykułu o treści religijnej, a po przeczytaniu przełożona może zainicjować rekreację, ponieważ jest to czasami jedyny czas spotkania się całej wspólnoty¹²³

3.4. Duchowość maryjna

Zachęca się poszczególne wspólnoty życia konsekrowanego, by zachowały własne praktyki wpisane w duchowość rodzin zakonnych, które w historii przyczyniały się do rozwoju duchowego zakonnic.

Swoiste miejsce w regulaminie dnia zajmuje różaniec święty, polecany przez Ojców soborowych nie tylko osobom zakonnym, ale wszystkim wiernym¹²⁴ Zaleca się go jako jedną z form oddawania czci Matce Boga ze względu na jej niezastąpione cechy i miejsce w pobożności całego Kościoła¹²⁵ Prawodawca powszechny postanawia, aby zakonnicy poprzez modlitwę różańcową oraz pozostałe nabożeństwa maryjne włączali się w oddawanie czci Maryi jako Przewodniczce i Wspomożycielce¹²⁶

Jan Paweł II ukazuje Najświętszą Maryję Pannę jako Matkę całego Kościoła, a szczególnie Matkę osób oddanych Bogu przez konsekrację. Swoją

¹²⁰ *Okólnik*, Warszawa 29.09.1999, l. dz. 268/99, s. 1.

¹²¹ *Konstytucje i Statuty z 1984*, dz. cyt., s. 77; *Konstytucje i Statuty z 1994*, dz. cyt., s. 104; *Okólnik*, Warszawa 17.09.1984, l. dz. 176/0/84, s. 2.

¹²² *Konstytucje i Statuty z 1994*, dz. cyt., art. 111, s. 101; *Wskazania dotyczące*, dz. cyt., s. 7.

¹²³ Tamże, art. 163, s. 114.

¹²⁴ J. R. Bar. *Prawo zakonne*, dz. cyt., s. 232.

¹²⁵ E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1998, s. 457.

¹²⁶ Kan. 663 § 4 KPK; *Okólnik*, Warszawa 29.11.1987, l. dz. 286/0/87, s. 2.

miłość do Matki Bożej – wg Papieża – zakonnice wyrażają poprzez zaangażowanie się w nabożeństwa ku Jej czci¹²⁷

Maryja ma swoje szczególne miejsce w duchowości Rodziny Maryi, której jest Patronką¹²⁸ Wspólnoty Zgromadzenia wyrażają swój maryjny charakter, oddając cześć Matce Najświętszej poprzez uroczyste obchodzenie świąt ku Jej czci, przez odmawianie różańca świętego oraz przez kształtowanie w sobie podobieństwa do Maryi i naśladowania Jej cnót¹²⁹

Różaniec należy do codziennych wspólnotowych praktyk w Rodzinie Maryi. Zezwala się przełożonym domowym wyznaczenie dni, w których można odmówić różaniec indywidualnie. Codziennie obowiązuje każdą siostrę jedna część różańca. Natomiast w dni wyznaczone jako dni ekspiacji, obowiązują wszystkie części różańca¹³⁰ Wzywa się siostry, by rozważając tajemnice ukazane w Ewangelii wsłuchiwały się w Chrystusa, z którego życiem ściśle związana jest Maryja¹³¹

Istotną rolę w pogłębianiu duchowości maryjnej spełniają nowenny, które w Zgromadzeniu praktykuje się przed następującymi świętami: Niepokalanego Poczęcia NMP, Narodzenia NMP, Zwiastowania Pańskiego, Wniebowzięcia NMP, Matki Bożej Jasnogórskiej i Matki Bożej Bolesnej¹³²

W każdą sobotę lub niedzielę wszystkie wspólnoty śpiewają „Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny”, a w święta maryjne oraz w sobotę każdego tygodnia podczas wspólnej modlitwy odmawiają „Akt oddania się Matce Bożej w macierzyńską niewolę miłości”¹³³

W pobożności Kościoła ważnym momentem spotkania się z Matką Bożą są nabożeństwa majowe¹³⁴ Siostry uczestniczą w nich, modląc się w domowych kaplicach lub biorąc udział w nabożeństwach w kościele parafialnym. Zachęca się wszystkie siostry Rodziny Maryi, by łącząc się duchowo ze wspólnotami z Brazylii, modliły się oddając cześć Matce Bożej z Aparecida¹³⁵

Konstytucje zakonne zachęcają adresatki do pielęgnowania tych świąt, które zostały zniesione przez władze państwowe¹³⁶, natomiast w sposób szczególnie uroczysty należy świętować dni patronalne Zgromadzenia: Świętej

¹²⁷ Jan Paweł II, *Modlitwa podtrzymuje*, dz. cyt., s. 83.

¹²⁸ *Okólnik*, Warszawa 26.08.1999, l. dz. 252/99, s. 1.

¹²⁹ *Konstytucje i Statuty z 1994*, dz. cyt., art. 135, s. 45; *Okólnik*, Warszawa 82/0/97, s. 1

¹³⁰ Tamże, s. 104 n; *Okólnik*, Warszawa 05.02.1981, s. 2.

¹³¹ *Okólnik*, Warszawa 26.09.2001, l. dz. 275/01, s. 1.

¹³² *Konstytucje i Statuty z 1994*, dz. cyt., art. 136, s. 45.

¹³³ Tamże, art. 138, s. 46.

¹³⁴ *Okólnik*, Warszawa 27.04.1999, l. dz. 107/99, s. 1.

¹³⁵ *Konstytucje i Statuty z 1994*, dz. cyt., art. 122, s. 103.

¹³⁶ Tamże, dz. cyt., art. 123, s. 103.

Rodziny, Niepokalanego Poczęcia NMP i Matki Bożej Częstochowskiej¹³⁷ Świątowanie to ma polegać na wypełnieniu czasu wspólną i indywidualną modlitwą, adoracją Najświętszego Sakramentu oraz na wspólnotowej agapie¹³⁸

Rys maryjny naznaczony Zgromadzeniu przez Założyciela¹³⁹ który odznacza się szczególnym nabożeństwem do Matki Bożej, jest realizowany i pogłębiany przez każdą siostrę, której zadaniem jest nawiązanie osobistej relacji z Matką Bożą. Wielokrotnie podczas rekolekcji, dni skupienia, konferencji oraz listów przełożonych, docierają do sióstr słowa zachęty, by w swojej pracy wewnętrznej współdziałały z Maryją. Zaleca się im również studiowanie i rozważanie dokumentów Kościoła, zachęca do lektury i medytacji treści związanych z Maryją. Warto również zaznaczyć, iż duchowość maryjna Zgromadzenia koncentruje się wokół autentycznego naśladowania cnót Bożej Rodzicielki, a przestrzega się siostry przed pozostaniem na powierzchownym traktowaniu nabożeństw maryjnych¹⁴⁰

3.5. Odpusty

Papież Paweł VI przeprowadził reformę zyskiwania odpustów konstytucją *Indulgentiarum doctrina*¹⁴¹ regulując na nowo sprawę zyskiwania odpustów przez wszystkich wiernych, nie wykluczając osób konsekrowanych. Wszystkim wspólnotom zakonnym Paweł VI polecił dokonać rewizji dotychczasowych spisów czy też zbiorów odpustów. Nie dotyczy to sposobu zyskiwania odpustów, gdyż ten pozostaje jednakowy dla wszystkich, lecz dni w których można uzyskać odpust¹⁴² W wyżej wymienionym dokumencie, prawodawca powszechny udziela odpustu zupełnego:

każdej wspólnotie zakonnej: w dniu święta patronalnego lub uroczystości głównego patrona; w uroczystość Założyciela, gdy jest wyniesiony na ołtarze i z okazji kapituły generalnej,

poszczególnym placówkom zakonnym: w uroczystość głównego patrona domu; w uroczystość świętych lub błogosławionych, których przechowuje się ciała lub znaczne relikwie; na zakończenie zakonnej wizytacji,

¹³⁷ *Okólnik*, Warszawa 26.08.1999, l. dz. 252/99, s. 1.

¹³⁸ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art.121, s. 102.

¹³⁹ *Okólnik*, Warszawa 26.08.1996, l. dz. 330/0/96, s. 1.

¹⁴⁰ *Okólnik*, Warszawa 29.11.1987, l. dz. 286/0/87, s. 1.

¹⁴¹ AAS 59 (1967), s. 5 – 24; J.R. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytucjach*, dz. cyt., s. 144-146.

¹⁴² J. R. Bar, *Prawo zakonne*, dz. cyt. s. 233-234.

poszczególnym członkom zakonu: w dniu rozpoczęcia nowicjatu; w dniu złożenia profesji pierwszej lub wieczystej; w dni jubileuszu 25, 50, 60 i 75-lecia pierwszej profesji; przy prywatnym odnowieniu ślubów zakonnych¹⁴³

Zgodnie z zatwierdzonym spisem odpustów przez prawodawcę powszechnego Siostry Franciszki Rodziny Maryi mogą zyskać odpust zupełny raz dziennie, a częściowy kilka razy dziennie. Przypomina się siostronom o wypełnieniu odpowiednich warunków: najpierw wypełnić czynność, do której jest przywiązany odpust, a następnie wypełnić warunki: spowiedź sakramentalna, komunika eucharystyczna, dowolna modlitwa w intencjach podanych przez papieża¹⁴⁴ Wymagane jest również wykluczenie przywiązania do jakiegokolwiek grzechu, nawet powszedniego¹⁴⁵ W prawie partykularnym wymienia się ponadto dodatkowe czynności, które są objęte odpustem zupełnym. Wszystkie siostry mogą uzyskać odpust zupełny w następujące święta/uroczystości: Bożego Narodzenia, Najświętszego Serca Jezusa, Świętej Rodziny, Niepokalanego Poczęcia NMP, Matki Bożej Częstochowskiej, św. Józefa, św. Franciszka z Asyżu, św. Klary, z okazji kapituły generalnej. Siostry poszczególnych domów mogą uzyskać odpust zupełny w następujące dni: w uroczystość głównego patrona domu, w uroczystość świętego lub błogosławionego, którego ciało lub relikwie tam się znajdują, na zakończenie wizytacji kanonicznej¹⁴⁶

3.6. Pozostałe praktyki religijne

Zakonnicy korzystają również z innych dodatkowych ćwiczeń duchowych zaczerpniętych z praktyk wszystkich wiernych, jeżeli polecane środki uświęcenia akceptuje prawo poszczególnych instytutów życia konsekrowanego¹⁴⁷ W ustawodawstwie Rodziny Maryi wyróżnia się jako dodatkowe środki uświęcenia, które obowiązują wszystkie siostry, następujące praktyki: dzień skupienia, rekolekcje roczne, ustalone dodatkowe modlitwy, przeżywanie dni ekspiacji, przeżywanie roku liturgicznego, nowenny oraz inne szczegółowe ćwiczenia pokutne zalecane jako droga osobistego uświęcenia¹⁴⁸

¹⁴³ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 141, s. 107-108; J.R. Bar, *Prawo zakonne*, dz. cyt., s. 235.

¹⁴⁴ B. Patoleta, *Odpusty według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Pelplin 1999, s. 110; K. Dullak, *Problem odnowy życia sakramentalnego wiernych w świetle ustawodawstwa synodalnego w Polsce w latach 1983 – 1999*, Warszawa 2001, s. 239; T. Wytrwal, *Odpusty*, Poznań 2002, s. 21-22.

¹⁴⁵ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 140, s. 107.

¹⁴⁶ Tamże, art. 141, s. 107-108.

¹⁴⁷ Kan. 663 § 3 KPK; J.R. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytutach*, dz. cyt., s. 142-143.

¹⁴⁸ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 128 – 139, s. 104 – 107.

Ważnym środkiem uświęcającym, który umożliwia systematyczną pracę nad sobą i postęp wewnętrzny są dni skupienia¹⁴⁹ Wspólnoty Rodziny Maryi wyznaczają jeden dzień w miesiącu jako czas skupienia. Obowiązuje wówczas milczenie i droga krzyżowa, a także wysłuchanie konferencji lub drugie półgodzinne rozmyślanie¹⁵⁰

Siostry poza dniem skupienia, również zachowują milczenie jako środek jednoczący je z Bogiem. Milczenie obowiązuje w następującym czasie: od modlitwy przed spoczynkiem do śniadania dnia następnego; każdego dnia od godziny 15-16 z wyjątkiem niedziel, świąt i dni rekreacyjnych; w kościele, zakrystii i kaplicy; w refektarzu podczas wspólnych posiłków z wyjątkiem dni rekreacyjnych. Za zachowanie milczenia odpowiedzialne są wszystkie siostry¹⁵¹

Prawodawca kodeksowy w 1917 r. zalecał przełożonym troskę o to, by wszyscy członkowie instytutu uczestniczyli w rocznych rekolekcjach¹⁵² W obowiązującym zaś kodeksie troskę tę powierza się samym osobom zakonnym, podkreślając ich osobistą odpowiedzialność za właściwe przeżycie czasu skupienia¹⁵³ W Rodzinie Maryi wszystkie siostry uczestniczą w rocznych rekolekcjach organizowanych w Zgromadzeniu według podanego z wyprzedzeniem harmonogramu. Podczas rekolekcji należy zachować ścisłe milczenie. Dodatkowymi ćwiczeniami rekolekcyjnymi, które siostry odprawiają indywidualnie są: droga krzyżowa, różaniec i adoracja. Prowadzący rekolekcje może wprowadzić zmiany w ustalonym programie ćwiczeń duchownych, zalecając odprawienie niektórych praktyk we wspólnocie. Plan rekolekcji zakłada, że rozpoczynają się one spotkaniem z wyższą przełożoną w celu zapoznania się z sytuacją danej prowincji i aktualnościami związanymi z działalnością Zgromadzenia oraz wskazówkami dotyczącymi duchowości i rozwoju wewnętrznego sióstr. Dopuszcza się w prawie Zgromadzenia możliwość indywidualnego odbycia rekolekcji za zgodą wyższej przełożonej¹⁵⁴

Siostry odmawiają wspólnie niektóre modlitwy o określonych godzinach; w tym celu powstał modlitewnik zawierający wszystkie ustalone teksty dla wewnętrznego użytku Zgromadzenia. Pozostałe modlitwy zawarte w tym zbiorze są zachętą do korzystania według własnych potrzeb duchowych. Do modlitw obowiązkowych należy „Anioł Pański” odmawiany trzy razy dziennie: po jutrzni, przed modlitwami w ciągu dnia oraz po nieszporach. W okresie wielkanocnym odmawia się, o tych samych porach, „Królowo

¹⁴⁹ Kan. 663 § 5 KPK.

¹⁵⁰ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 131, s. 105.

¹⁵¹ Tamże, art. 147, s. 110.

¹⁵² Can. 595 § 1 CIC.

¹⁵³ Kan. 663 § 5 KPK; E. Szałfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, Warszawa 1985, t. 2, s. 261

¹⁵⁴ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 132, s. 105.

nieba” Po zakończeniu medytacji lektorka rozpoczyna codzienne modlitwy: „Duszo Chrystusowa”, „Poświęcenie się Sercu Bożemu”, do Najświętszej Rodziny, przed modlitwą w ciągu dnia należy włączyć modlitwę „Pomnij, o Najświętsza Panno Maryjo”¹⁵⁵ Odmawia się również codziennie modlitwę o kanonizację bł. Ojca Założyciela¹⁵⁶

Duchowość osób konsekrowanych kształtuje również przeżywany w łączności z całym Kościołem powszechnym rok liturgiczny. Okres adwentu ukazuje się jako czas skupienia w duchu pokuty i modlitwy, poświęcony miłości bliźniego¹⁵⁷ Boże Narodzenie poprzedza Nowenna do Dzieciątka Jezus, a sam dzień Wigilii odznaczać się powinien zachowaniem większego skupienia. Siostry uczestniczą w Pasterce oraz podtrzymują zwyczaj wspólnego śpiewania kolęd. Siostronom pracującym z dziećmi przypomina się o przygotowywaniu bożonarodzeniowych misterii¹⁵⁸ W oktawie Bożego Narodzenia przypada rocznica powstania Zgromadzenia, dlatego święto św. Jana Ewangelisty winno być czasem dziękczynienia za wszystkie wspólnoty Rodziny Maryi. Siostry odnawiają w tym dniu śluby zakonne¹⁵⁹ Ostatni dzień roku kalendarzowego siostry przeżywają na modlitwie, w domowych kaplicach trwają na adoracji Najświętszego Sakramentu, składając Bogu wspólne dziękczynienie za otrzymane łaski i przepraszając za własne winy i ludzi Kościoła. W dużych wspólnotach domowych powinna być celebrowana Eucharystia, a po niej śpiewane są „Godzinki ku czci Najświętszej Maryi Panny”¹⁶⁰

Znamienitym czasem refleksji i skupienia jest wielki post, który każda siostra przeżywa w duchu pokuty i umartwienia¹⁶¹ W każdy piątek wielkiego postu siostry odprawiają wspólnie drogę krzyżową, a w niedzielę uczestniczą w nabożeństwach pasyjnych. Zachęca się także siostry do praktyki indywidualnej drogi krzyżowej w czasie Wielkiego Postu oraz w piątki całego roku. Szczególnym czasem czuwania jest Triduum Paschalne, podczas którego siostry w głębokim skupieniu trwają na adoracji Chrystusa w ciemnicy i przy grobie Pańskim. Wyznacza się także wspólny czas adoracji w Wielki Czwartek w godzinach 23-24 i w Wielki Piątek w godzinach 15 – 16, by rozważyć mękę i śmierć Zbawiciela. Wspólnoty biorą również udział w Triduum Paschalnym i w procesji rezurekcyjnej¹⁶²

¹⁵⁵ Tamże, art. 130, s. 105.

¹⁵⁶ Modlitwę o kanonizację odmawia się w Zgromadzeniu od roku 2002 roku, ponieważ 17.08.2002 r. odbyła się beatyfikacja założyciela Z. Sz. Felińskiego. Do czasu beatyfikacji obowiązywała prośba o beatyfikację.

¹⁵⁷ *Okólnik*, Warszawa 29.11.1987, l. dz. 286/0/87, s. 1.

¹⁵⁸ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 112, s. 101 i art. 137, s. 106.

¹⁵⁹ Tamże, art. 125, s. 103.

¹⁶⁰ Tamże, art. 113, s. 101.

¹⁶¹ *Okólnik*, Warszawa 19.03.2000, l. dz. 72/2000, s. 1.

¹⁶² *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 114 – 116, s. 101-102.

Wśród głównych patronów Rodziny Maryi wielką czcią obdarzają siostry św. Józefa¹⁶³. Zawsze w marcu siostry gromadzą się na nabożeństwach, podczas których śpiewają „Litanie do św. Józefa”. Przed patronalną uroczystością św. Józefa odprawiana jest w kaplicy podczas wspólnych modlitw, nowenna. Temu Świętemu poświęcona jest także każda środa¹⁶⁴.

Podążając za wskazówkami Założyciela, siostry troszczą się o pogłębianie duchowości franciszkańskiej. W tym też celu poprzez „Nowennę ku czci św. Franciszka” przygotowują się do uroczystości Świętego oraz naśladowują radosne oddanie się Bogu¹⁶⁵.

Siostry mają z szczególną czcią świętować dzień śmierci Założyciela. Przed beatyfikacją odmawiały modlitwę o ukazanie Go w chwale ołtarzy, a od dnia beatyfikacji wspólnie, podczas modlitwy rannej i wieczornej, upraszają o włączenie bł. Zygmunta w poczet świętych. Zachęca się wspólnoty do szerzenia kultu Założyciela oraz praktykowanie modlitwy wstawienniczej za przyczyną bł. Zygmunta Felińskiego¹⁶⁶. Pogłębianiu więzi z Założycielem służy lektura jego pism, konferencji, a także inne formy zalecane wszystkim siostrom Rodziny Maryi. W roku beatyfikacji (2002) wspólnoty Zgromadzenia otrzymały relikwie Założyciela, m.in. w tym celu, by w większe święta gromadzić się przy nich, na wspólnej modlitwie za jego wstawiennictwem.

Zakończenie

Odnowa Kościoła do której przyczynił się *Vaticanum II*, ukazuje bogactwo liturgii oraz innych środków ukierunkowujących człowieka na zdobycie świętości. Do niej przede wszystkim powołany jest każdy od momentu chrztu świętego. Jednak pośród różnych propozycji dróg pójścia za Chrystusem ważne jest odszukanie osobistego powołania oraz wierność w jego realizacji.

Każdy instytut życia konsekrowanego ma na nowo odczytać swój charyzmat oraz swoją duchowość, by spełnić powierzoną mu misję w świecie. Rodzina Maryi poświęca wiele trudu, by spełnić powyższe wezwanie¹⁶⁷. Zarówno w formacji początkowej jak i permanentnej uwrażliwia się siostry do umiłowania form i sposobów uświęcania zalecanych przez Założyciela, by kształtować swoje życie duchowe na fundamencie nauki pozostawionej przez Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. Technienie soboru przenika także

¹⁶³ *Okólnik*, Warszawa 09.03.2004, l. dz. 15/04, s. 1.

¹⁶⁴ *Konstytucje i Statuty* z 1994, dz. cyt., art. 124, s. 103.

¹⁶⁵ Tamże, art. 126, s. 104.

¹⁶⁶ Tamże, art. 127, s. 104.

¹⁶⁷ B. Szewczul, *Troska Kościoła*, dz. cyt., s. 194-196.

Zgromadzenie Sióstr Rodziny Maryi, obejmując odnowieniem wszystkie obszary życia sióstr¹⁶⁸

Przedstawione opracowanie miało ukazać trud i wysiłek wielu pokoleń sióstr włożony w słuchanie głosu Kościoła i szukanie różnych sposobów wypełnienia swojej misji według jego zaleceń. Dostosowywanie się do wymagań Kościoła dotyczy zarówno elementów wewnętrznych, czyli duchowości Zgromadzenia, jak i zewnętrznych, jakimi są działalność i struktura Wspólnoty. Oba elementy mają swój odpowiednik w aktach normatywnych ujętych w poszczególne dokumenty ustawodawstwa zakonnego wiernie wznoszonego na fundamencie nauki Założyciela¹⁶⁹

Każda siostra dysponuje wystarczającymi środkami uświęcającymi do osiągnięcia nadrzędnego celu życia zakonnego, jakim jest zjednoczenie z Bogiem. Okres posoborowy podnosi wartość osobistego zaangażowania się w rozwój życia duchowego. Głębsze poczucie odpowiedzialności za swoje powołanie dojrzewające w konkretnej wspólnotie zakonnej przynagla do wypracowania własnych form i sposobów korzystania z proponowanych ćwiczeń duchownych.

Niniejsze opracowanie ukazało rolę i zadania, jakie spełniają w Rodziny Maryi środki uświęcające. Chronologia zastosowana w opracowaniu, pozwala dostrzec kształtowanie się podstawowych ćwiczeń duchowych oraz ich wpływ na życie sióstr. Można wyraźnie dostrzec jak obecnie obowiązujące normy są mocno zakorzenione w nauce Założyciela. Mimo zmieniającego się czasu, ostoją Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi jest trwanie w charyzmacie Z. Sz. Felińskiego i wsłuchiwanie się w aktualnie brzmiące wezwania pasterzy Kościoła Powszechnego.

¹⁶⁸ Kan. 661 KPK.

¹⁶⁹ *Okólnik*, Warszawa, l. dz. 10/69, s. 6.